

بررسی عوامل مرتبط با گرایش دانشجویان به روابط پیش از ازدواج در دانشگاه یزد

اکبر زارع شاه‌آبادی*، زکیه سلیمانی**

مقدمه: معاشرت‌های دختر و پسر، در دوران پیش از ازدواج، یکی از پدیده‌های پیچیده در جامعه کنونی است که تحت تأثیر فرهنگ و مذهب و عرف جامعه مدام در حال کنترل و محدودسازی است. عوامل اجتماعی روانی و برخی نیازها باعث به وجود آمدن این‌گونه روابط می‌شود. هدف از ارائه این مقاله، شناخت عوامل مؤثر بر این پدیده است.

روش: پژوهش حاضر به روش پیمایشی صورت گرفته است. تعداد نمونه، براساس فرمول کوکران، ۲۴۰ نفر از دانشجویان دانشگاه یزد هستند که به شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای و نسبی انتخاب شده‌اند. داده‌های لازم را از طریق پرسش‌نامه جمع‌آوری و توسط نرم‌افزار SPSS و با استفاده از آزمون‌های تی و هم‌بستگی و رگرسیون تجزیه و تحلیل کرده‌ایم.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد که حدود ۶۰ درصد از پاسخ‌گویان، به روابط پیش از ازدواج، نگرش مثبت داشته و ۲۲/۵ درصد از پاسخ‌گویان، با جنس مخالف رابطه نداشته‌اند. همچنین ۳۶/۷ درصد افراد با یک نفر و ۲۷ درصد با بیش از یک نفر رابطه داشته‌اند. گرایش به رابطه پیش از ازدواج، با درآمد خانواده و تحصیلات پدر و سن فرد، رابطه مستقیم و با سطح دین‌داری، روابط حسنه با والدین و معدل دانشگاه، رابطه معکوس دارد؛ اما هم‌بستگی درآمد و تحصیلات و معدل معنادار نیست. همچنین تبیین رگرسیون نشان می‌دهد که دو متغیر نیاز عاطفی و دین‌داری، حدود ۲۷ درصد از تغییرات در زمینه گرایش به رابطه پیش از ازدواج را تبیین می‌کند.

نتایج: ارتباطات پیش از ازدواج بخشی از فرآیند عادی زندگی محسوب می‌گردد که میتوان آن را با درک نیازهای طرفین به یک رابطه قراردادی و نظام‌مند تبدیل نمود و ارتباط دو جنس نه در جهت تخلیه عاطفی بلکه به منظور اهداف متعالی‌تر همچون کسب مهارت‌های ارتباطی برقرار گردد.

کلیدواژه‌ها: تحصیلات، دین‌داری، روابط پیش از ازدواج، نیاز جنسی، نیاز عاطفی.

تاریخ پذیرش: ۹۱/۳/۱۲

تاریخ دریافت: ۸۹/۱۱/۲۳

* دکتر جامعه‌شناس، دانشگاه یزد، <a_zare@yazduni.ac.ir> (نویسنده مسئول)

** کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه یزد

مقدمه

افراد به برقراری رابطه اجتماعی نیاز ذاتی دارند. «مطالعات بیانگر آن است که مردم، به طور متوسط، ۷۰ درصد از اوقات خود را صرف ارتباط با دیگران می‌کنند و قسمت اعظم رفتار آنان تحت عنوان رفتار ارتباطی نامیده می‌شود» (عمران‌نسب، ۱۳۸۰).

رفتارهای ارتباطی با اهداف مختلفی صورت می‌گیرد یا عقلانی و در جست‌وجوی به حداکثر رساندن شانس افراد در رسیدن به هدف است یا بر مبنای ارزش است یا سنتی است که علت دوام و استمرار آن وجه اعتقادی و سنتی آن است یا عاطفی است که شامل دوستی، خویشاوندی و روابط همسایگی است. (طالبی، ۱۳۸۳) که این رابطه عاطفی و دوستی، در ارتباط با جنس مخالف شرایط متفاوتی را به وجود می‌آورد. زمانی که این ارتباط پیش از ازدواج برقرار می‌شود به جهت پیچیدگی رابطه ممکن است چندین هدف مختلف را داشته یا برحسب شرایط و انگیزه‌ها، نوع شخصیت و جنسیت افراد نیازهای متفاوتی را تعقیب نماید. هم‌اکنون بیش از ۱۴ میلیون دختر و پسر ایرانی در سن ازدواج قرار دارند (اداره کل آمار عمومی، مرکز آمار ایران: ۱۳۸۹)؛ از این‌رو بررسی نیازهای اساسی این افراد و دلایل گرایش آن‌ها به ارتباط با جنس مخالف، از اهمیت فراوانی برخوردار است. چراکه تأمین نامناسب و ناصحیح این نیازها یا قرارگرفتن آن‌ها در مسیر نادرست، فرد را به لحاظ روحی و روانی و در روابط اجتماعی و زندگی خانوادگی با مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو خواهد کرد. دختر و پسر، در رابطه متقابل، ممکن است در معرض فعالیت‌های مضر و زیادی قرار بگیرند که به سبب وجود عشق در رابطه، سوءاستفاده به نظر نرسد؛ اما درواقع، آنان وارد روابط آسیب‌زا شده‌اند و خود، از آن بی‌خبرند. در چنین روابطی، یکی از طرفین، از دیگری سوءاستفاده می‌کند که ممکن است از نوع جنسی و جسمی باشد؛ حتی ممکن است افراد ناخواسته در معرض موقعیتی خطرناک همچون تجاوز جنسی و بارداری قرار بگیرند (یوسفی و دیگران، ۱۳۸۶). بنا به شواهد، سالانه حدود ۸۰ هزار جنین به صورت قانونی و غیرقانونی در کشور سقط

می‌شود. بیش‌تر دختران و زنانی که سقط جنین می‌کنند، کم‌تر از ۲۵ سال دارند که شاید دلایل مهم آن، روابط نامشروع پیش از ازدواج باشد (محمدی اصل، ۱۳۸۸).

دانشگاه یکی از محیط‌هایی است که در آن، فرصت‌هایی برای برقراری روابط پیش از ازدواج فراهم است. از سوی دیگر، «دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها یکی از منابع مهم هنجار در جامعه محسوب می‌شوند و شناخت ارزش‌ها و هنجارهای حاکم بر رفتار آنان، در این باره، می‌تواند محققان و عالمان اجتماعی را در پیش‌بینی برخی واقعیت‌های این مسئله در سایر اقشار جامعه یاری نماید» (سکاران، ۱۳۸۱). «منظور از معاشرت و دوستی دختر و پسر، پیش از ازدواج و در این مطالعه، گستره‌ای از روابط میان دو جنس مخالف، پیش از ازدواج و بدون محرمت است که با انگیزه‌های مختلفی مانند صمیمیت، رفاقت، دل‌بستگی، فعالیت جنسی، تعهد، مراقبت و مبادله طرفین شکل می‌گیرد و در قالب دوستی و قرارهای عاشقانه به منظور ازدواج، دوستی‌های خیابانی، هم‌خانگی و شکل‌های دیگر تداوم می‌یابد» (موحد و دیگران، ۱۳۸۵)؛ لذا این بررسی، شامل ارتباطات اجتماعی جوانان با اهداف آموزشی یا فعالیت شغلی نمی‌شود. در این مقاله، می‌خواهیم عوامل مؤثر بر این روابط را بررسی کنیم.

پیشینه تحقیق

روابط دو جنس، در سراسر دنیا و از جنبه‌های مختلف، همواره موضوعی درخور بررسی بوده است؛ اما به نظر می‌رسد، در هیچ کشوری همچون ایران، این موضوع چالش‌برانگیز و مسئله‌ساز نبوده است. اهمیت موضوع باعث شکل‌گیری متون علمی و پژوهش‌هایی در این زمینه شده است. در ایران، تحقیقات متعدد نشان می‌دهد که حدود ۳۰ تا ۷۰ درصد نوجوانان به نوعی با این مسئله درگیرند (گلزاری، ۱۳۸۳). در تحقیقی گسترده بر روی ۷۵ هزار نفر از جوانان و نوجوانان ۱۴ تا ۱۹ سال، در سراسر کشور، ۴۵ درصد از نمونه‌ها عنوان کردند که مسائل جنسی آنان را از لحاظ فکری آزار می‌دهد و ۳۵ درصد نیز گفتند

که به دلیل مسائل جنسی گاهی به درد سر افتاده‌اند (میرباقری، ۱۳۸۱). در پژوهشی تحت عنوان بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی، در تهران، سطح موافقت با معاشرت پیش از ازدواج، رقم زیادی (۶۸/۸ درصد) را نشان می‌دهد. با افزایش سن، موافقت جوانان با روابط پیش از ازدواج کاهش می‌یابد (محسنی، ۱۳۷۹).

شواهد حاکی از آن است که تغییر در ارزش‌ها و نگرش‌ها در ایران، برای مثبت قلمدادکردن رابطه‌ها و معاشرت‌های دختر و پسر، تا پیش از ازدواج است؛ به‌طوری‌که ارزش‌هایی همچون حرف زدن زن و مرد نامحرم تغییر کرده و ازدواج‌های برخاسته از این‌گونه معاشرت‌ها افزایش یافته است. بیش از نیمی از افراد نمونه در پژوهش، با قید و شرط در دوستی دخترها و پسرها موافق‌اند؛ درحالی‌که کم‌تر از نیمی از آنان، در این باره، دیدگاه مخالفی دارند (آزاد و دیگران، ۱۳۷۹). غالب پژوهش‌ها حاکی از آن است که پسران تمایل بیشتری به این روابط نشان داده و میانگین موافقت آن‌ها با دوستی دختر و پسر بیش‌تر از دختران است (غفاری، ۱۳۸۶؛ اسدی، ۱۳۸۵).

طبق سایر تحقیقات، تنها ۲۲/۶ درصد از دانشجویان، نگرش منفی به این روابط دارند؛ اما نگرش والدین‌شان، منفی‌تر از خودشان است. در مجموع، زنان درمقایسه با مردان، نگرش بسیار منفی‌تری به این‌گونه معاشرت‌ها دارند (موحد و دیگران، ۱۳۸۵). البته تحصیلات والدین در نگرش مثبت به این روابط تأثیر معناداری دارد؛ به‌طوری‌که بخشی از یافته‌های صالحی و دیوبند (۱۳۸۹) نشان می‌دهد هرچه سطح تحصیلات والدین بیش‌تر شود، نگرش آنان به رابطه دختران با جنس مخالف مثبت‌تر شده و مخالفت آنان با رابطه دختران با جنس مخالف کم‌تر می‌شود. همچنین هر اندازه والدین به لحاظ شغلی در مرتبه بالاتری باشند، نگرش آنان نیز درباره ارتباط دختر خود با جنس مخالف، مثبت‌تر است. متغیرهای سن، امکانات رفاهی خانواده، استفاده از ماهواره و سطح غرب‌گرایی نیز با نگرش مثبت والدین به این‌گونه روابط، ارتباط فراوانی دارد.

از دیگر دلایل شکل‌گیری این‌گونه روابط، نیاز عاطفی، ضعف اعتقادات، سهل‌انگاری

و بی‌مبالاتی خانواده‌ها، فشار دوستان و همسالان، نیاز جنسی، آشنایی به قصد ازدواج و مشکلات ازدواج و تنظیم خانواده است (غفاری، ۱۳۸۶). در همین زمینه، توهم قدرت در پسران و جاذبه در دختران و نیز پناه آوردن به یکدیگر، در اثر ناملايمات اجتماعي و خانوادگی، از جمله انگیزه‌های ارتباط با جنس مخالف ذکر شده است (پناهی، ۱۳۸۴).

پژوهش‌های داخلی، با توجه به غلبه ارزش‌های دینی و موازین شرعی، بیش‌تر جهت‌های نگرشی و روابط کلامی و جسمی و جنسی دو جنس را بررسی می‌کند. درحالی‌که مطالعات خارجی، با توجه به تعریف متفاوت از ارتباط دو جنس، تنها به ارتباطات عمیق جسمی و جنسی و مخاطرات آن توجه دارد؛ لذا استناد به این منابع و الگوبرداری از آن‌ها تنها به این قالب از ارتباطات محدود خواهد بود.

راما کریشنا^۱ و همکاران (۲۰۰۶) دربارهٔ پسران خیابانی تحقیق کردند که ۴ تا ۵ سال از زندگی خود را در خیابان‌ها گذرانده بودند. این افراد ۹ تا ۲۳ سال داشتند و ۴۵ درصدشان ۱۴ تا ۱۷ ساله بودند. کریشنا و همکارانش نتیجه گرفتند که موقعیت‌های اجتماعی، نبود آموزش دربارهٔ آسیب رابطه با غیرهم‌جنس و رفتارهای پرخطر جنسی، تصویری از رابطهٔ جنسی و اجبار (اضطرار) جنسی در بین پسران خیابانی به وجود می‌آورد. لارنس و بریفیلد^۲ و همکاران (۱۹۹۵) و نیز جموت^۳ (۲۰۰۱) نیز موفق شدند اثر آموزش سالم را بر کاهش رفتار پرخطر نشان دهند. کیربای و کوپل^۴ (۲۰۰۱) نیز برنامه‌ای در زمینهٔ آموزش روابط سالم تحت عنوان انتخاب سالم‌تر، روی جوانان اجرا کردند. نتایج این آموزش، تأثیرات مثبت در کاهش شرکای جنسی و مقاربت جنسی پرخطر و بدون پوشش است.

بنا به یافته‌ها، نیاز جنسی از ابعاد مهم در برقراری رابطه بین دو جنس مخالف است؛ اما تنها نیاز در این زمینه نیست و نمی‌توان گفت هرگونه ارتباط بین دو جنس به این منظور صورت می‌گیرد. حتی بین دو جنس نیز انگیزه‌های ارتباط با یکدیگر متفاوت است. بلسک

1- Ramakrishna
3- Jemmot

2- Lawrence, Brafeld
4- Kirby

و باس (۲۰۰۱)^۱، با توجه به نتایج تحقیقات خود، براین باورند که انگیزه مردان برای آشنایی و شروع چنین روابطی، تمایلات جنسی است؛ اما زنان بیش تر با انگیزه به دست آوردن حمایت و مراقبت فیزیکی برای خودشان، به دنبال چنین روابطی هستند.

مبانی نظری تحقیق

در این زمینه، برخی ابعاد دینی و مذهبی مسئله را در نظر می گیرند. اینان بر این باورند که نگرش مثبت به معاشرت و دوستی دختر و پسر پیش از ازدواج، ارزشی عقلانی سکولار است؛ به این معنا که فرد، با توجه به سود و زیان خود و بدون در نظر گرفتن ارزش های دینی، به سمت برقراری چنین روابطی می رود (موحد و دیگران، ۱۳۸۵)؛ البته همان گونه که هرویولزه^۲ تأکید دارد، این قضایا بر پایان دین و دین داری دلالت نمی کند، اما به بازسازی وسیع در زمینه نهادهای اعتقادی حاکم بر جامعه اشاره دارد (Hervieu-Léger, 2001). دین داری همواره به منزله سدی در برابر گزینه مطرح بوده است؛ به طوری که روستوسکی^۳ از آن به مثابه عامل کنترل غرایز یاد می کند. او معتقد است که دین داری، شروع ارضای غرایز جنسی را به تعویق می اندازد. نتایج تحقیق وی گویای آن است که در میان افرادی که نمره دین داری بیش تری دارند، روابط جنسی زود هنگام کم تر است (روستوسکی و دیگران، ۲۰۰۴).

حال پرسش این است که چه عواملی بستر شکل گیری این گونه روابط است؟ و چه نیازهایی در این گونه ارتباطات برآورده می شود؟

از نظر مازلو^۴ تا زمانی که نیازهای اولیه و جسمانی در هر ارتباط برآورده نشود، تأمین دیگر نیازهای فرد امکان ناپذیر است. طبق نظریه نیازهای^۵ مازلو، انسان ها پنج دسته نیاز دارند که عبارت است از: نیازهای جسمی (هوا، غذا، آب، خواب، رابطه جنسی و...)؛ نیاز به ایمنی؛ نیاز به روابط اجتماعی؛ نیاز به احترام و تأیید و نیاز به خویشتن یابی. وی برای

1- Blesk, A. L. and Buss
4- Maslow

2- Hervieu-Léger
5- needs theory

3- Rostosky

این نیازها نوعی اولویت سلسله‌مراتبی قائل است. به این معنا که ابتدا نیازهای سطوح پایین یا پست باید ارضا شود؛ پس از آن، انسان در سطوح بالاتر احساس نیاز خواهد کرد. از نظر مازلو، نیازهای جسمانی در پایین‌ترین سطح و نیاز به خویش‌نمایی در عالی‌ترین سطح است (ازکمپ،^۱ ۱۳۷۰ و اتکینسون،^۲ ۱۳۸۱). بر این اساس، نیاز جنسی را باید به مثابه نیاز اولیه در این گونه روابط در نظر گرفت. برآورده کردن سایر نیازها مستلزم برطرف کردن چنین نیازی است.

از دیدگاه برخی نظریه‌پردازان اجتماعی، روابط دو جنس در سنین نوجوانی و جوانی شکل می‌گیرد. جرج لوینگر^۳ و همکارانش (۱۹۷۴، ۱۹۷۲) نظریه‌ای چند مرحله‌ای درباره شکل‌گیری ارتباطات مطرح می‌کنند. در مراحل اولیه، افراد یکدیگر را در مجموعه‌های طبیعی یا گروه‌های اجتماعی و گاه، گذرا ملاقات کرده و کم‌کم از وجود یکدیگر آگاهی پیدا می‌کنند، اما تعامل خاصی با هم ندارند. در این مرحله یکدیگر را در موقعیت‌های گذرا ملاقات می‌کنند اما تعاملات خلاصه و اطلاعات حاشیه‌ای است. اگر به یکدیگر کشش پیدا کنند، ارتباطات به سمت صمیمیت پیش می‌رود. دو نفر به تدریج اطلاعات و احساسات خود را برای یکدیگر افشا می‌کنند و تعاملات از حداقل به سمت حداکثر پیش می‌رود (Adams and et al, 1994). در دوره نوجوانی و جوانی، فرد در آغاز راه برای انتخاب زوج قرار دارد. در این سنین، همچنین فرد با وظایفی از دوران جوانی مانند تحقق حس خود، کسب هویت جدایی از خانواده، والدین و دیگر بزرگسالان روبه‌روست (Brindis, 1998). روان‌شناسان، احساسات و عشق را از عوامل ایجاد ارتباط میان جوانان می‌دانند. از این دیدگاه، عشق رمانتیک نقش مهمی در ارتباطات بین دو جنس دارد و عشق می‌تواند آغازی برای ارتباطات جدید باشد (Smith and Mccaie, 1995). جوانان، در این سنین، به عشق و رابطه جنسی به گونه‌ای تخیلی می‌نگرند. زمانی که روابط دوطرفه و عشق با سائق جنسی جفت می‌شود، زنگ خطر به صدا درمی‌آید (Woody, 1997).

1- Ascamp

2- Atkinson

3- levinger

فروید (۱۹۳۳) نیز بر سائق جنسی در روابط دختر و پسر تأکید می کند و آن را عاملی ناخودآگاهانه در جذب فرد جوان به جنس مخالف و فعالیت های جنسی مؤثر می داند (یوسفی و دیگران، ۱۳۸۶).

روش

پژوهش حاضر به روش پیمایشی انجام شده است و از نوع تحقیقات کمی به شمار می آید. جامعه آماری این مطالعه، دانشجویان دختر و پسر از رشته های مختلف، در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد، طی سال ۱۳۸۹ در دانشگاه یزد هستند. با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۲۴۰ نفر از آنان به مثابه حجم نمونه برگزیده شده اند. در این تحقیق، برای تعیین نمونه های لازم، روش نمونه گیری طبقه ای و نسبی را به کار گرفتیم. به این صورت که با توجه به جنس و رشته و مقطع تحصیلی و نیز برحسب تعداد دانشجویان هر دانشکده، درصدی از دانشجویان را متناسب با جمعیت آن ها و در طبقات به صورت تصادفی انتخاب کردیم.

ابزار جمع آوری داده ها پرسش نامه ای حاوی ۱۳۱ گویه و ۲۰ شاخص اصلی است. گویه های آن به روش لیکرت ساخته شده و به طور غیرمستقیم از آزمودنی ها نظرخواهی می شود.^۱ این پرسش نامه به جز سؤالات شاخص دین داری که برگرفته از پرسش نامه استاندارد (آذربایجانی، ۱۳۸۵) است، به روش خودساخته طراحی و تدوین شده است.

برای تعیین اعتبار ابزار گردآوری داده ها، از روش اعتبار محتوا استفاده کردیم. به این صورت که سؤالات پرسش نامه را برای نظرخواهی، به چند تن از استادان و متخصصان مرتبط دادیم. برای حصول اطمینان از پایایی^۲ سؤالات پرسش نامه، از آزمون آلفای کرونباخ^۳ استفاده

۱- گفتنی است که برای کاهش انحراف پاسخ ها به سؤالات حساس پرسش نامه، صندوق هایی تهیه و از پاسخ گویان درخواست شد تا پرسش نامه ها را پس از تکمیل، به داخل آن بیندازند تا هیچ گونه تماسی با پرسش گر نداشته باشند و با اطمینان از ناشناس ماندن، به سؤالات پاسخ دهند.

2- reliability

3- Cronbach's Coefficient Alpha

کردیم که نتایج، نشان دهنده ضریب پایایی فراوان بوده است (جدول ۱). داده‌های جمع‌آوری شده را با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل کردیم. برای تحلیل داده‌ها نیز از آزمون‌های آماری تی، تحلیل واریانس، خی دو و آزمون رگرسیون چند متغیره استفاده کردیم.

مفاهیم

گرایش: متغیر وابسته، مقدار گرایش به جنس مخالف است. گرایش^۱ عبارت است از ارزشیابی‌های مثبت و منفی یا احکام ارزشی مطلوب یا نامطلوب درباره اشیا و اشخاص و وقایع. گرایش‌ها چگونگی احساس هرکس را به چیزی نشان می‌دهد. کسی که به موضوعی گرایش مثبت یا منفی دارد، در برابر آن، واکنش مثبت یا منفی نشان می‌دهد. بخشی از این واکنش، ممکن است به صورت اظهار عقیده درباره موضوع و بخش دیگر، در رفتار او در برابر آن موضوع جلوه‌گر شود (رابینز، ۱۹۹۳)^۲.

در این پژوهش، گرایش به ارتباط به معنای شدت تمایل و واکنش به همراهی با جنس مخالف در زمینه‌های مختلف است. این متغیر را با پنج گویه در دامنه پنج‌گزینه‌ای لیکرت، از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق، سنجیده‌ایم. همچنین در اینجا سطح ارتباط، به معنای تماس گفتاری، ملاقات حضوری و با هم بودن، تماس بدنی و جنسی است.

نگرش:^۳ نگرش به معنای طرز تلقی، وجهه نظر، طرز فکر، رویه و تمایل به بازخورد است (آپورت و دیگران، ۱۳۷۱). ترکیب شناخت‌ها و احساس‌ها و آمادگی برای عمل به هر چیز معین را نگرش شخص به آن چیز گویند. اکثر روان‌شناسان اجتماعی نگرش را این‌گونه تعریف می‌کنند: نظامی بادوام که شامل یک عنصر شناختی و یک عنصر احساسی و تمایل به عمل است. عنصر شناختی، شامل باورهای شخص درباره یک اندیشه یا شیء است. عنصر احساسی

1- tendency

2- Robbins

3- attitude

یا عاطفی، آن است که معمولاً نوع احساس عاطفی با باورهای ما پیوند دارد و تمایل به عمل در آمادگی برای پاسخ‌گویی به شیوه‌ای خاص اطلاق می‌شود (کریمی، ۱۳۷۳).

نگرش نشان دهنده سوگیری و دیدگاه‌های مثبت و منفی افراد به روابط پیش از ازدواج است. این متغیر را نیز با هفت گویه در دامنه پنج‌گزینه‌ای لیکرت، از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق، سنجیده‌ایم.

دین‌داری: دانشمندان علوم اجتماعی، دین‌داری یا وابستگی به مذهب را دارای حداقل دو بعد اجرای فرایض مذهبی و اعتقادات مذهبی دانسته‌اند. اجرای فرایض مذهبی مثل نماز، روزه، مناجات و مناسک گوناگون، به وسیله مشاهدات عملی، آشکار و اعتقادات مذهبی از طریق پاسخ به سؤالات عقیدتی مکشوف خواهد شد (رونزر، ۱۳۶۴). برای سنجش دین‌داری در مقیاسی شش‌گویه‌ای از پاسخ‌گویان درخواست شد سطح پایبندی خود به هر یک از گویه‌ها را در طیف پنج‌گزینه‌ای، از خیلی زیاد تا خیلی کم، نشان دهند.

نیازهای ارتباطی: نیاز عبارت است از حالت محرومیت، کمبود و فقدان در ارگانیزم (شکیباپور، ۱۳۶۳) نیازها به صورت انگیزه‌هایی برای انواع خاص رفتار درمی‌آیند و رفتارها به منزله بازتابی از نیازها محسوب می‌شوند. مزلو نیازهای انسان را به صورت سلسله‌مراتبی^۱ در پنج طبقه مشتمل بر نیازهای فیزیولوژیک، ایمنی^۲، عشق و محبت^۳، عزت نفس^۴ و خودشکوفایی^۵ جای داده است. (شجاعی، ۱۳۸۶) در اینجا، پنج نیاز اولیه را به عنوان نیازهای اساسی بررسی کرده‌ایم که شامل نیاز جنسی و نیاز عاطفی و رقابت (چشم‌وهم‌چشمی) با دوستان است. هر یک از این‌ها را با سه گویه و نیاز مالی و نیاز به ازدواج و هر یک را با چهار گویه در سطح ترتیبی، از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم، ارزیابی کرده‌ایم.

1- hierarchy
4- esteem needs

2- safety needs

3- love needs

5- need for self actualization

جدول ۱. مفهوم‌ها و گویه‌های استفاده شده و نتایج آزمون کرونباخ برای تعیین پایایی

ردیف	متغیر یا مفهوم	پرسش‌ها یا گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
۱	نگرش به روابط دختر و پسر	۱- روابط دوستانه دختر و پسر باید وجود داشته باشد؛ ۲- ارتباط دختر و پسر در دانشگاه اجتناب‌ناپذیر است؛ ۳- این گونه روابط بر تشکیل زندگی موفق اثر مثبت دارد؛ ۴- روابط دختر و پسر در حیطه دانشگاه بی‌خطر است؛ ۵- از طریق این روابط، جوانان آگاهی و شناخت بیشتری از هم پیدا می‌کنند؛ ۶- روابط دختر و پسر، پیش از ازدواج، به زندگی آینده آنان لطمه می‌زند؛ ۷- به افرادی که با جنس مخالف ارتباط دارند، احساس خوبی ندارم.	۰/۸۶
۲	گرایش به ارتباط دختر و پسر	۱- تا چه حد دوست دارید در کلاس درس، جنس مخالف شما نیز حضور داشته باشد؟ ۲- تا چه حد مایل هستید با جنس مخالف خود، تحقیق درسی مشترکی ارائه کنید؟ ۳- چقدر حاضرید به تقاضای دوستی جنس مخالف خود پاسخ مثبت دهید؟ ۴- تا چه اندازه مایل هستید، در زمینه شغلی با جنس مخالف خود همکاری شوید؟ ۵- چقدر خود را نیازمند ارتباط با جنس مخالف می‌بینید؟	۰/۸۶
۴	روابط با والدین	۱- همواره به پدر و مادر خود احترام می‌گذارم؛ ۲- پدر و مادرم روابط صمیمانه‌ای با من دارند؛ ۳- چیزی نیست که والدینم از آن بی‌اطلاع بمانند؛ ۴- همواره در کارهای خود با آنان مشورت می‌کنم.	۰/۷۶
۵	دین‌داری	۱- باور دارم که در قیامت، به اعمال همه انسان‌ها رسیدگی می‌شود؛ ۲- همواره نماز را می‌خوانم؛ ۳- در صورتی که مسافر یا مریض نباشم، در ماه رمضان روزه می‌گیرم؛ ۴- معمولاً در مسجد یا نماز جماعت حاضر می‌شوم؛ ۵- نظر اسلام درباره حجاب را قبول دارم؛ ۶- در کارهای روزمره، حلال و حرام شرعی را رعایت می‌کنم.	۰/۸۴
۶	نیاز جنسی	۱- روابط بین دختر و پسر به دور از غرایز جنسی نیست؛ ۲- رابطه با جنس مخالف، ناخودآگاه، به دلیل نیاز جنسی است؛ ۳- اغلب به دلیل نیاز جنسی با جنس مخالف رابطه برقرار می‌شود.	۰/۸۳

ضرب آلفای کروباخ	پرسش‌ها یا گویه‌ها	متغیر یا مفهوم	ردیف
۰/۷۴	۱- بسیاری از نیازهای مالی من در ارتباط دوستانه با جنس مخالف برطرف می‌شود؛ ۲- به هیچ‌وجه حاضر نیستم از جنس مخالف خود پول قرض کنم؛ ۳- مشکلات مادی‌ام را با کسی که دوست می‌شوم، در میان می‌گذارم.	نیاز مالی	۷
۰/۷۱	۱- احساس می‌کنم که روش‌های سنتی خواستگاری، دیگر نتیجه‌بخش نیست؛ ۲- فکر نمی‌کنم با کسی که دوست می‌شوم، ازدواج کنم؛ ۳- بسیاری از افراد را می‌شناسم که از طریق ارتباط با جنس مخالف، همسر مناسب پیدا کرده‌اند؛ ۴- دوست دارم خودم شریک زندگی‌ام را پیدا کنم.	نیاز به ازدواج	۸
۰/۸۵	۱- با دیدن روابط دوستانم، تا حد زیادی به این روابط متمایل می‌شوم؛ ۲- برای اینکه از دیگران کم‌تر نباشم، به برقراری رابطه تمایل پیدا می‌کنم؛ ۳- اگر دوستی از جنس مخالف نداشته باشم، در بین دوستانم احساس حقارت می‌کنم.	چشم‌وهم‌چشمی	۹
۰/۸۰	۱- صحبت کردن با جنس مخالف آرامش بیش‌تری به من می‌دهد؛ ۲- در بسیاری از مواقع، به جنس مخالف به دید دوست هم‌جنس خود نگاه می‌کنم؛ ۳- به کسی نیاز دارم که با او درد دل کنم؛ ۴- فکر می‌کنم غیرهم‌جنس حرف‌هایم را بهتر درک می‌کند.	نیاز عاطفی	۱۰

یافته‌ها

میانگین سنی پاسخ‌گویان ۲۱ سال است و ۶۰/۳ درصد پاسخ‌گویان دختر و ۳۹/۷ درصد آنان پسر هستند. بنا به نتایج تحقیق، تنها ۱۶ درصد دانشجویان به روابط دختر و پسر نگرش منفی دارند. ۲۳/۹ درصد دارای نگرش میانه و ۶۰/۲ درصد دارای نگرش مثبت به این روابط هستند. ۲۰/۳ درصد دختران نگرش منفی به این روابط دارند؛ درحالی‌که تنها ۶/۱ درصد پسران دارای چنین نگرشی هستند. ۳۵/۸ درصد پاسخ‌گویان هیچ دوستی از جنس مخالف ندارند. ۳۶/۷ درصد فقط یک دوست دارند و ۲۷/۵ درصد نیز با بیش از یک نفر ارتباط دوستی برقرار کرده‌اند. سطح ارتباط ۲۸/۸ درصد در حد صحبت کردن و تماس

تلفنی، ۳۷/۹ درصد گردش و تفریح و ۱۰/۸ درصد تماس بدنی و جنسی بوده است. ۲۲/۵ درصد نیز هیچ تماسی با جنس مخالف نداشته‌اند. در جدول زیر، خلاصه‌ای از یافته‌های توصیفی را ارائه کرده‌ایم.

جدول ۲. توزیع پاسخ‌گویان برحسب متغیرهای مختلف

توزیع پاسخ‌گویان برحسب تعداد دوست				جنس			
بیش از یک دوست		یک دوست	هیچ دوستی	کل	پسران	دختران	
٪۲۷/۵		٪۳۶/۷	٪۳۵/۸	۲۴۰ (٪۱۰۰)	۹۶ (٪۳۹/۷)	۱۴۴ (٪۶۰/۳)	
میانگین سنی: ۲۱ سال							
شدت رابطه برحسب سطح ارتباط				نگرش به ارتباط دختر و پسر			
تماس بدنی و جنسی		تفریح و گردش	تماس گفتاری	بدون رابطه	مثبت	میانه	منفی
٪۱۰/۸		٪۳۷/۹	٪۲۸/۸	٪۲۲/۵	٪۶۰/۲	٪۲۳/۸	٪۱۶

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌کنیم، انگیزه‌های مهم ارتباط به ترتیب زیر بوده است: ازدواج، نیاز جنسی، نیاز عاطفی، رقابت با دوستان و نیاز مالی؛ اما اعتقاد پسران و دختران در این زمینه‌ها متفاوت است. دختران، بیش‌تر اعتقاد دارند که انگیزه افراد از این روابط، ازدواج کردن و برآوردن نیاز جنسی است؛ درحالی‌که پسران بیش‌تر اعتقاد دارند، نیاز عاطفی و رقابت و انگیزه مالی دلیل برقراری این روابط است. همچنین ۲۹/۸ درصد دختران معتقدند که افراد به دلیل نیاز جنسی وارد این روابط می‌شوند؛ درحالی‌که ۲۶ درصد پسران این نظر را می‌پذیرند.

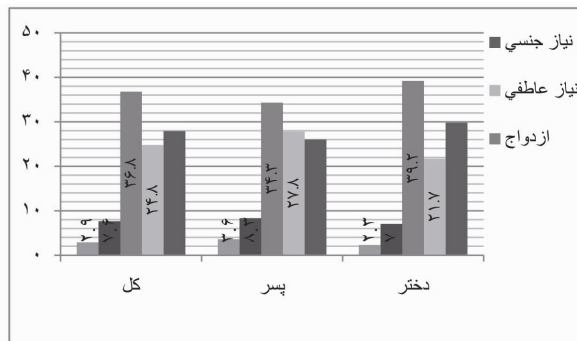
جدول ۳. توزیع پاسخ‌گویان برحسب انگیزه‌های مؤثر بر روابط پیش از ازدواج

کل		پسران		دختران		انگیزه‌های روابط
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۳۶/۸	۱۲۵	۳۴/۳	۵۸	۳۹/۲	۶۷	ازدواج
۲۷/۹	۹۵	۲۶	۴۴	۲۹/۸	۵۱	نیاز جنسی

انگیزه‌های روابط	دختران		پسران		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
نیاز عاطفی	۳۷	۲۱/۷	۴۷	۲۷/۸	۸۴	۲۴/۸
رقابت با دوستان	۱۲	۷	۱۴	۸/۳	۲۶	۷/۶
مالی	۴	۲/۳	۶	۳/۶	۱۰	۲/۹
کل	۱۷۱	۱۰۰	۱۶۹	۱۰۰	۳۴۰	۱۰۰

۳۹/۲ درصد از دختران، اولین انگیزه در برقراری ارتباط را ازدواج می‌دانند؛ درحالی‌که این مقدار در پسران ۳۴/۳ درصد است. درصد بیش‌تری از پسران، متغیرهای مرتبط با نیاز عاطفی و نیاز مالی و رقابت با دوستان را انگیزه افراد در برقراری ارتباط دانسته‌اند.

نمودار شماره ۱. درصد پاسخ‌گویان برحسب انگیزه‌های ارتباط به تفکیک

نتیجه آزمون، تفاوت میانگین بین جنس و انگیزه‌های ارتباط را نیز نشان می‌دهد (جدول ۴). تفاوت معناداری برحسب جنس، در همه نیازها، به‌جز نیاز جنسی وجود دارد ($P \geq 0.05$)؛ یعنی هم پسران و هم دختران اعتقاد دارند که نیاز جنسی یکی از دلایل اصلی در برقراری ارتباط پیش از ازدواج است؛ اما تفاوت‌هایی نیز از این نظر بین دو جنس وجود دارد. انگیزه دختران برای ازدواج و نیاز عاطفی بیش از پسران است؛ حال آنکه پسران بیش‌تر با انگیزه‌های مالی و رقابتی وارد این رابطه می‌شوند.

جدول ۴. نتایج آزمون تفاوت میانگین انگیزه‌های ارتباطی برحسب جنس

مقدار احتمال	جنس			انگیزه‌های ارتباط
	t	میانگین		
		پسران	دختران	
۰/۰۳	-۲/۱	۱۰/۴	۱۱/۶	ازدواج
۰/۰۰	-۴/۸	۱۰/۷	۷/۶	نیاز عاطفی
۰/۱	-۱/۳	۷/۶	۱۰/۷	نیاز جنسی
۰/۰۰	-۴/۷	۳/۷	۶/۵	رقابت با دوستان
۰/۰۰	-۵/۹	۵/۵	۲/۳	نیاز مالی

بین انگیزه‌های ایجاد ارتباط با نگرش و شدت گرایش به ارتباط نیز آزمون هم‌بستگی به عمل آمد. همان‌طور که در جدول ۵ ملاحظه می‌کنیم، چهار انگیزه ازدواج، نیاز عاطفی، رقابت و نیاز مالی هم‌بستگی مثبت و معناداری با نگرش به ارتباط با جنس مخالف دارد؛ یعنی با افزایش سطح این نیازها، نگرش به ارتباط مثبت‌تر می‌شود، اما در نیاز جنسی این هم‌بستگی منفی است: پاسخ‌گویانی که نیاز جنسی را عامل ارتباطی در نظر می‌گیرند، نگرش منفی‌تری به این روابط پیدا می‌کنند. این موضوع درباره شدت ارتباط نیز صدق می‌کند.

جدول ۵. آزمون هم‌بستگی بین انگیزه‌های ارتباط و نگرش و میانگین گرایش به ارتباط

مقدار احتمال	ضریب هم‌بستگی	نگرش به ارتباط با جنس مخالف		متغیرها
		مقدار احتمال	ضریب هم‌بستگی	
۰/۰۰	۰/۶۱۵	-	-	نگرش به ارتباط
۰/۰۰	۰/۴۱۳	۰/۰۰	۰/۵۱۷	ازدواج
۰/۰۰	۰/۵۷۴	۰/۰۰	۰/۴۸۲	نیاز عاطفی
۰/۰۴	-۰/۰۴۴	۰/۰۰۸	-۰/۱۷۱	انگیزه جنسی
۰/۰۰	۰/۳۹۱	۰/۰۰	۰/۳۰۳	نیاز مالی
۰/۰۰	۰/۴۷۵	۰/۰۰	۰/۳۰۴	رقابت با دوستان

همچنین انگیزه برقراری ارتباط، برحسب نوع و سطح برقراری ارتباط متفاوت است. براساس نتایج آزمون پراکنش در جدول ۶، پاسخ‌گویانی که روابط پیش از ازدواج نداشته‌اند، بیش‌ترین نمره را به انگیزه‌های جنسی در برقراری این روابط داده‌اند؛ بدین معنا که آن‌ها اعتقاد دارند، افراد این روابط را به دلیل میل جنسی برقرار می‌کنند. این گروه، احتمالاً به همین دلیل از برقراری ارتباط در سایر سطوح نیز خودداری کرده‌اند. همچنین افرادی که تماس گفتاری یا تماسی در حد رفتن به گردش و تفریح داشته‌اند، اولین انگیزه ارتباط را ازدواج دانسته‌اند. پاسخ‌گویانی که تماس بدنی و جنسی داشته‌اند، اولین عامل را ازدواج و سپس، نیاز عاطفی را عاملی دیگر برای برقراری این‌گونه ارتباط دانسته‌اند. مقادیر p در هر یک از این گروه‌ها کم‌تر از ۰۵/۰ است که رابطه معناداری را نشان می‌دهد.

جدول ۶. نتایج آزمون تحلیل پراکنش بین سطوح مختلف ارتباط و انگیزه‌های ارتباط

مقدار احتمال	F	رقابت با دوستان	نیاز مالی	انگیزه جنسی	نیاز عاطفی	ازدواج	انگیزه‌های ارتباط / سطوح ارتباط
۰/۰۰	۹/۵	۲/۷	۱/۹	۱۰/۵	۵/۴	۹/۰۱	بدون رابطه
۰/۰۰	۲۴/۴	۴/۰۴	۳/۴	۸/۹	۷/۶	۱۰/۱	تماس گفتاری
۰/۰۱	۳/۸	۵/۹	۴/۲	۹/۵	۱۰/۵	۱۱/۸	تفریح و گردش
۰/۰۱	۵/۵	۷/۴	۵/۴	۱۲/۸	۱۳/۳	۱۳/۸	تماس بدنی و جنسی
۰/۰۰	۹/۷	۴/۸	۳/۶	۹/۹	۸/۸	۱۰/۹	کل

جدول ۷ رابطه متغیرهای خانوادگی و تحصیلی با سطح گرایش و ارتباط پیش از ازدواج را بررسی می‌کند. بر مبنای آن، متغیرهای درآمد، سن و تحصیلات، با گرایش و سطح ارتباط رابطه مثبت دارد؛ یعنی هرچه این متغیرها افزایش می‌یابد، گرایش به ارتباط و سطح روابط نیز افزایش می‌یابد. اما این هم‌بستگی درباره دو متغیر درآمد و تحصیلات، از نظر آماری معنادار نیست. همچنین متغیرهایی از جمله معدل دانشگاه، روابط حسنه با

والدین و سطح دین‌داری، با گرایش به رابطه و شدت آن، هم‌بستگی منفی دارد. این موضوع نشان می‌دهد که هرچه وضعیت تحصیلی فرد بهتر می‌شود، گرایش به رابطه و شدت آن نیز کاهش می‌یابد. همچنین هرچه رابطه فرد با خانواده حسنه‌تر باشد، از شدت گرایش و ارتباط نیز کاسته می‌شود. نیز هرچه دین‌داری فرد بیش‌تر می‌شود، شدت گرایش و ارتباط کاهش می‌یابد. این هم‌بستگی درباره دین‌داری و روابط حسنه با والدین معنادار است؛ اما هم‌بستگی معدل دانشگاه با گرایش به ارتباط و شدت آن، از نظر آماری، معنادار نیست. برای تبیین موضوع مدنظر، یعنی عوامل مؤثر بر شدت گرایش به روابط پیش از ازدواج، از رگرسیون چند متغیره به روش گام‌به‌گام^۱ استفاده کردیم. در مجموع، از هفده متغیر وارد شده به معادله رگرسیونی، دو متغیر مستقل در مدل باقی ماند که ضریب هم‌بستگی آن‌ها با شدت گرایش به روابط برابر با $R=0/707$.

جدول ۷. نتایج آزمون هم‌بستگی بین متغیرهای مختلف و گرایش به روابط پیش از ازدواج

شدت ارتباط با جنس مخالف		میانگین گرایش به ارتباط با جنس مخالف		متغیرهای مستقل
مقدار احتمال	ضریب هم‌بستگی	مقدار احتمال	ضریب هم‌بستگی	
0/18	0/08	0/23	0/07	درآمد
0/00	0/231	0/007	0/174	سن
0/04	0/133	0/21	0/08	تحصیلات پدر
0/02	0/143	0/16	0/09	تحصیلات مادر
0/38	-0/14	0/45	-0/12	معدل دانشگاه
0/03	-0/28	0/04	-0/24	روابط حسنه
0/10	-0/39	0/02	-0/33	میزان دین‌داری

ضریب تعیین برابر با 0/29 و ضریب تعیین تعدیل شده برابر با 0/27 است. این ضرایب نشان می‌دهد که حدود 27 درصد از واریانس مقدار گرایش به روابط، با متغیرهای موجود در معادله رگرسیونی تبیین می‌شود.

1- stepwise method

جدول ۸. نتایج آزمون رگرسیون برای تبیین عوامل مؤثر بر مقدار گرایش به روابط پیش از ازدواج

مقدار احتمال	t	Beta	Std.Error	B	متغیرهای مستقل
۰/۰۰	۴/۶	-	۲/۵۸	۱۱/۹	ثابت α
۰/۰۰	۷/۰۳	۰/۳۷	۰/۰۸	۰/۵۶	نیاز عاطفی
۰/۰۰	-۳/۸	-۰/۲۵	۰/۰۸	-۰/۳۳	دین‌داری

در جدول ۸، ترتیب متغیرهای مستقل که در تحلیل رگرسیونی باقی مانده‌اند، همراه با مقدار تی، بتاها و ضرایب مرتبط و نیز مقادیر p نمایش داده شده است. نیاز عاطفی با مقدار بتای برابر با ۰/۳۷ بیش‌ترین پراکنش شدت ارتباط را تبیین می‌کند. همچنین دین‌داری با مقدار بتای -۰/۲۵، در تبیین تغییرات حاصل در سطح ارتباط پیش از ازدواج نقش داشته است.

بحث

یکی از مسائل جامعه ما، ارتباط بین دختران و پسران است و در دانشگاه، به دلیل هم‌جواری دو جنس، این روابط به طرز محسوس‌تری مشاهده می‌شود؛ از این‌رو، در این مطالعه، عوامل مؤثر در شکل‌گیری این روابط در بین دانشجویان دانشگاه یزد را بررسی کرده‌ایم. روش به کار رفته در این پژوهش، روش پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش، دانشجویان دانشگاه یزد است که تعداد ۲۴۰ نفر از آنان، به عنوان نمونه، براساس فرمول کوکران و به شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی انتخاب شده‌اند. داده‌های لازم را از طریق پرسش‌نامه محقق‌ساخته جمع‌آوری و با نرم‌افزار SPSS بررسی کرده‌ایم.

براساس نتایج این تحقیق، اکثر پاسخ‌گویان ۶۰/۲۱ درصد نگرش مثبت به روابط پیش از ازدواج دو جنس دارند. تنها ۱۶ درصد از آن‌ها، به این روابط، نگرش منفی دارند. همچنین ۳۵/۸ درصد از دانشجویان اظهار کرده‌اند که هیچ‌گونه رابطه دوستی با جنس مخالف نداشته‌اند. ۳۶/۷ درصد با یک نفر دوست هستند و ۲۷/۵ درصد آن‌ها نیز با بیش از

یک نفر از جنس مخالف ارتباط دوستی دارند. این نتایج با تحقیقات میرباقری (۱۳۸۱) و گلزاری (۱۳۸۳) همخوانی دارد. آنان اذعان می‌دارند که روابط پیش از ازدواج در بین جوانان رو به افزایش است.

از نتایج دیگر تحقیق این است که بین درآمد و تحصیلات پدر و مادر، با گرایش به رابطه، هم‌بستگی مثبت وجود دارد؛ یعنی خانواده‌های با درآمد و تحصیلات بیشتر، گرایش بیشتری به روابط دوستانه با جنس مخالف داشته‌اند. این موضوع با نتایج تحقیق صالحی و دیوبند (۱۳۸۹) همسویی دارد. تحصیلات با نوگرایی همراه است و خانواده‌ها از نگاه سنتی به این روابط فاصله می‌گیرند؛ لذا آزادی‌های بیشتر، در کنار امکانات رفاهی، برای فرزندان خود فراهم می‌آورند که ممکن است نتایج نامطلوبی برای آنان به‌همراه داشته باشد.

همچنین بین سن و گرایش به رابطه نیز هم‌بستگی مثبت و معناداری مشاهده می‌شود. این موضوع نیز با نتایج پژوهش محسنی (۱۳۷۹) و میرباقری (۱۳۸۱) و گلزاری (۱۳۸۳) همخوانی دارد. آنان بیان می‌دارند که با افزایش سن، تمایل به برقراری رابطه افزایش می‌یابد.

بنابر این پژوهش، دین‌داری با گرایش به رابطه هم‌بستگی منفی دارد؛ به این معنا که هرچه اعتقادات مذهبی فرد بیشتر باشد، گرایش کم‌تری به رابطه دارد. این نتیجه با تحقیق روستوسکی و دیگران (۲۰۰۴) کمابیش یکسان است. آنان اظهار می‌دارند، دین‌داری عامل بازدارنده آسیب‌ها و خطرها در روابط جنسی زودهنگام به‌شمار می‌رود. همچنین روابط حسنه فرزندان و والدین با گرایش به رابطه پیش از ازدواج هم‌بستگی منفی دارد؛ یعنی هرچه روابط والدین با فرزندان حسنه‌تر باشد، گرایش به برقراری رابطه کاهش می‌یابد. این موضوع با نتایج تحقیق کریشنا و همکاران (۲۰۰۶) کمابیش مشابه است. آنان اظهار می‌دارند، نابسامانی خانواده و نبود روابط حسنه بین فرزندان و والدین، فرزندان را به سمت رفتارهای پرخطر در محیط‌های اجتماعی سوق می‌دهد.

همچنین انگیزه مهم پاسخ‌گویان از برقراری رابطه، ازدواج، نیاز جنسی، نیاز عاطفی، رقابت با دوستان و نیاز مالی بوده است. این انگیزه‌ها با توجه به جنس متفاوت است. پسران نیازها و انگیزه‌های بیش‌تری برای برقراری این ارتباط دارند و به همین دلیل، نگرش آنان مثبت‌تر و شدت ارتباط نیز در آنان بیش از دختران است. غفاری (۱۳۸۹) و اسدی (۱۳۸۵) نیز قبلاً به نتایج مشابهی دست یافته‌اند.

چنین به نظر می‌رسد که افراد، با تصور ازدواج، به ارتباط با جنس مخالف روی می‌آورند؛ اما وقتی عملاً در این رابطه قرار می‌گیرند، ناخودآگاه درصدد ارضای نیازهای عاطفی و جنسی خود برمی‌آیند. از نظر روان‌شناسان (Smith and Mccaie, 1995) عشق رمانتیک و احساسات در سنین جوانی، پیش‌زمینه‌های لازم برای سیر عادی موضوعاتی از جمله ارتباطات جدید، کشش به جنس مخالف، ازدواج و تشکیل زندگی جدید است؛ اما زمانی که این احساسات با سائق جنسی جفت شود (Woody, 1997) و ازدواج میسر نشود، زنگ خطر به صدا درمی‌آید و خطرهای حاصل از ارتباط نیز افزایش می‌یابد.

برپایه نظریه نیازهای مازلو، تا زمانی که نیازهای اولیه همچون خوراک و پوشاک و نیاز جنسی برآورده نشود، این امکان برای فرد وجود ندارد که نیروی خود را صرف اهداف و نیازهای عالی و دینی کند. بسیاری از روابط جوانان با جنس مخالف، به دلیل ممنوعیت‌های شرعی و قانونی و عرفی، حتی اگر با هدف ازدواج باشد، در خفا صورت می‌گیرد؛ در نتیجه، آسیب‌های ناشی از بی‌اطلاعی خانواده‌ها و همچنین لطمه‌های روانی، در اثر قطع ارتباط یک‌سویه یا ناآگاهی از مخاطرات روابط جنسی محافظت نشده، خودبه‌خود افزایش می‌یابد. «از سویی، جوانانی که درگیر این روابط شده‌اند، خود را در تعارض با هنجارهای مذهبی و اجتماعی خانوادگی می‌بینند. ناسازگاری این دو ارزش، آن‌ها را در دوگانگی میان ارزش‌های سنتی و مدرن عملاً سرگردان می‌گذارد. این سردرگمی چالشی بزرگ برای جوانان است که می‌تواند آن‌ها را به ناهنجارهای رفتاری و اجتماعی سوق دهد» (موحد و دیگران، ۱۳۸۵)؛ لذا اولین گام، در راستای بهبود این روابط، توجه به

ارضای نیازهای جنسی و عاطفی جوانان از سوی نهادهای اجتماعی و خانواده‌هاست. این نیز، پیش از هر چیز، نیازمند برخورداری آنان از آموزش رفتارها و ارتباطات سالم است (Lawrence and et al, 1995; Jemmot, 2001; kirby, 2003). باید توجه داشت که درک نیازهای جوانان جدا از تأمین صرف نیازهای مادی آنهاست و در این باره آموزش‌های لازم حتی به والدین تحصیلکرده نیز ضرورت دارد.

در جامعه کنونی ما بنا به نوع مذهب و فرهنگ خاص آن تنها راه قابل قبول ارتباط دو جنس جهت پاسخ به نیازهای عاطفی و جنسی خود، ازدواج است. اما این امر همیشه به راحتی قابل تأمین نیست و به شدت تحت تأثیر باورها و هنجارهای اجتماعی و همچنین وضعیت اقتصادی و معیشتی قرار دارد. حذف همچنین ازدواج و تشکیل زندگی نیازمند پیش نیازهایی مثل شغل و مسکن مناسب، گذراندن مراحل آشنایی و شناخت، رضایت خانواده‌ها و سایر معیارهایی که نه به جهت عاطفی بلکه از لحاظ عقلانی باید مد نظر قرار گیرد. لذا جوان امروزی تحت فشار نیاز عاطفی یا غریزی یا هر دو، روش‌های متفاوتی را پیش می‌گیرد. انزوایی و پناه‌بردن به ناهنجاری‌های جنسی در پاسخ به نیاز غریزی یا سرکوب این غریزه است که بنابر اصول روان‌شناختی، به‌دور از صدمه‌های روحی و آسیب‌های اجتماعی نخواهد بود.

شهید مطهری (۱۳۵۹) در این باره یادآور می‌شود که درخواست از جوانان، برای ازدواج زودهنگام در این دوره، درخواستی غیرواقع‌بینانه است. در این زمینه، ایشان چندین سؤال مطرح می‌کنند: در این وضعیت، با طبیعت و غریزه انسانی چه رفتاری باید کرد؟ آیا طبیعت و غریزه انسانی حاضر است به دلیل وضعیت اجتماعی این دوره، دوران بلوغ را به تأخیر بیندازد تا جوانان امکان ازدواج بیابند؟ آیا جوانان حاضرند دوره‌ای از رهبانیت موقت را طی کنند و خود را سخت تحت فشار و ریاضت قرار دهند تا زمانی که ازدواج دائم صورت گیرد؟ اگر هم صورت گیرد، آیا طبیعت حاضر است از ایجاد عوارض روانی سهمگین و خطرناکی صرف نظر کند که در اثر ممانعت از ارضای غریزه جنسی بروز می‌یابد و

روان‌کاوی امروز از روی آن‌ها پرده برداشته است؟ (مطهری، ۱۳۵۹)

در جامعه دینی ما که اسلام سعادت انسان را در همه زمینه‌ها مدنظر دارد، امکان ندارد در بعد حیاتی ارتباط دوجنس و نیازها و گزینه‌های آنان راهکاری نداشته باشد. به‌هرحال، از نظر اسلام، «علاقه جنسی نه تنها با معنویت و روحانیت منافات ندارد، بلکه جزء خلق و خوی انبیاست» (مطهری، ۱۳۷۲). اسلام در این زمینه تدابیری اتخاذ کرده است که به احساس محرومیت و ناکامی و سرکوب شدن این گزینه منجر نشود (مطهری، ۱۳۷۲). ازدواج موقت، مجوز شرعی اسلام در این زمینه است؛ منتها افراد اجتماع، به لحاظ عرفی، آن را نمی‌پذیرند. همچنین هر یک از دوجنس دارای نگرش‌ها و انگیزه‌ها و نیازهای متفاوتی است. به دلیل این ناهمسانی‌ها، ازدواج موقت به عنوان راه‌حل با مشکلات عدیده‌ای مواجه است. از سویی، ازدواج موقت برای دختران به دلیل ملموس بودن تأثیرات منفی آن در زندگی آینده و همچنین، با توجه به معیارهای کنونی پسران برای ازدواج، به‌آسانی امکان‌پذیر نیست. ازدواج موقت به نیاز جنسی جوانان پاسخ می‌دهد؛ بنابراین در جایی که هدف، تنها ارضای گزینه جنسی باشد و طرفین آمادگی برای قطع رابطه داشته باشند، با رعایت موازین اخلاقی مفید خواهد بود. نتیجه اینکه شرط اجرایی شدن طرح ازدواج موقت، به شرح زیر است: اولاً حداقلی از همسانی نیازها به وجود آید؛ ثانیاً تفکرات سنتی درباره این موضوع همچون پست‌شمردن ارضای نیاز جنسی از طریق ازدواج موقت و حق انتخاب دختران، برای ارتباط سالم و کوتاه‌مدت، به‌رسمیت شناخته شود. چه‌بسا همین ارتباطات کوتاه‌مدت، علاوه بر ارضای نیازهای عاطفی و جنسی، زمینه ازدواج دائم دو جنس را فراهم سازد. به‌طورکلی، عامل اساسی و مهم در هر ارتباط، خواسته‌ها و نیازهای طرفین است که در صورت همسانی و تفاهم دو طرف، همراه با قراردادی مشخص و تنظیم شده، راه‌گشا خواهد بود (زبیتی، ۱۳۸۳). هر فرد با توجه به موقعیت خود می‌تواند و می‌بایست یکی از راه‌های دوستی، در قالب ازدواج موقت یا ازدواج دائم را انتخاب کند. برای ایجاد چنین فرهنگی، باید نگرش منفی به دوستی سالم و

ازدواج موقت را از طریق رسانه‌ها و نظام قانون‌گذاری تغییر دهیم. همچنین باید فرهنگ این روابط را با تفکیک آن از روابط خودسرانه خیانت آمیز و پرمخاطره، به لحاظ جسمی و روانی، در جامعه نهادینه کنیم. از این راه، روابط غیر قانونی و غیر شرعی، در قالب ارتباط تنظیم شده با اهداف مختلفی همچون آشنایی، ارضای غریزه جنسی یا پاسخ به سایر نیازها و در مسیر مشخص جریان می‌یابد و از اثرها و آسیب‌های ارتباط پنهانی بدون جهت و هدف مشخص جلوگیری می‌شود.

- آذربایجانی، م. (۱۳۸۵)، تهیه و آزمون جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- آزاد ارمکی، ت. و دیگران (۱۳۷۹)، بررسی تحولات اجتماعی و فرهنگی در طول سه نسل خانواده تهرانی، مجله علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، ش ۱۹.
- آلپورت، گ و جونز، ا. (۱۳۷۱)، روان‌شناسی اجتماعی از آغاز تا کنون، محمدنقی منشی طوسی، مشهد، آستان قدس رضوی.
- اتکینسون، ر. و همکاران (۱۳۸۱)، زمینه روان‌شناسی (ترجمه محمدتقی براهنی)، تهران: انتشارات رشد.
- ازکمپ، الف. (۱۳۷۰)، روان‌شناسی اجتماعی کاربردی (ترجمه فرهاد ماهر)، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- اسدی، ع. (۱۳۸۵)، بررسی روابط دانشجویان دختر و پسر در دانشگاه‌های شهر اردبیل، مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل، دوره ۶، ش ۲.
- پناهی، ع. الف. (۱۳۸۴)، دوستی از منظر دینی؛ با نگاهی به شرایط دوستی دختر و پسر، مجله معرفت، ش ۹۷: ۵۴ تا ۶۵.
- رونژر، پ. (۱۳۶۴)، مبانی پژوهش در علوم اجتماعی ترجمه: محمد دادگران، تهران، آگاه.
- زینتی، ع. (۱۳۸۳)، اسلام و روابط دختر و پسر، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، کتاب زنان، سال ۶ (۲۴).
- سکاران، الف. (۱۳۸۱)، روش‌های تحقیق در مدیریت (ترجمه محمد صائبی)، مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- شجاعی، م. (۱۳۸۶)، نظریه نیازهای معنوی از دیدگاه اسلام و تناظر آن با سلسله مراتب نیازهای مازلو، مجله مطالعات اسلام و روان‌شناسی، شماره ۱، پاییز و زمستان، صص ۸۷-۱۱۶.
- شکیباپور، ع (۱۳۶۳). دایرة المعارف روان‌شناسی: شامل مباحث مختلف روان‌شناسی و روانکاو، تهران: انتشارات فروغی.
- صالحی، ع. و دیوبند، ف. (۱۳۸۹)، نگرش، شناخت و عملکرد والدین نسبت به شکل‌گیری نگرش دختران دبیرستانی در خصوص ارتباط دختر و پسر، سازمان جوانان.
- طالبی، ژ. (۱۳۸۳)، روابط اجتماعی در فضاهای شهری، نامه علوم اجتماعی، ش ۲۴: ۱۶۱ تا ۱۸۰.

- عمران‌نسب، ح. (۱۳۸۰)، بررسی ارتباط بین اعتقادات دینی و سلامت روان در دانشجویان کارشناسی دانشگاه علوم پزشکی ایران، خلاصه مقالات همایش تحقیقات علوم پزشکی در اسلام: ۲۸.
- غفاری، غ (۱۳۸۶)، روابط و ارزش‌های اجتماعی جوانان ایرانی، مجله مطالعات جوانان، ش ۸ تا ۹: ۷ تا ۳۲.
- کردلو، م. (۱۳۸۸)، بررسی چالش‌های مشاوره‌ای در دبیرستان‌ها پیرامون ارتباط دانش‌آموزان با جنس مخالف و نقش مشاوره‌ای در حل مشکلات ناشی از آن، مجله رشد مشاوره مدرسه، دوره ۴، ش ۳، انتشارات کمک آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- کریمی، ی. (۱۳۷۳)، روان‌شناسی اجتماعی (نظریه‌ها، مفاهیم، کاربردها)، تهران: انتشارات بعثت.
- گلزاری، م. (۱۳۸۳)، آموزش مشاوره با نوجوانان در زمینه ارتباط با جنس مخالف، فصلنامه روان‌شناسی و علوم تربیتی: ۱۰۵ تا ۱۲۲.
- محسنی، م. (۱۳۷۹)، بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی در تهران، تهران: معاونت پژوهشی و آموزشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- محمدی اصل، ع. (۱۳۸۸)، مرادفات اجتماعی دختران و پسران ایرانی، فصلنامه گزارش، سال ۱۸ (۲۱۲).
- مرکز آمار ایران، اداره کل آمار عمومی، دفتر آمارهای جمعیت، نیروی کار و سرشماری، (۱۳۸۹)، سالنامه آماری ۸۹ جمعیت برحسب سن در سال ۸۵.
- مطهری، م. (۱۳۷۲)، اخلاق جنسی در اسلام و جهان غرب، ج ۷، تهران: صدرا.
- مطهری، م. (۱۳۵۹)، نظام حقوق زن در اسلام، تهران: شرکت سهامی عام.
- موحد، م. عنایت، ح. عباسی شوازی، م. ت. (۱۳۸۵)، بررسی رابطه عوامل اجتماعی و فرهنگی با نگرش دانشجویان نسبت به معاشرت و دوستی دختر و پسر پیش از ازدواج، مجله علوم اجتماعی و انسانی، دانشگاه شیراز، دوره ۲۴، ش ۲ (۴۷)، ویژه‌نامه جمعیت و توسعه.
- موحد، م. عباسی شوازی، م. ت. (۱۳۸۵)، بررسی رابطه جامعه‌پذیری و نگرش دختران نسبت به ارزش‌های سنتی و مدرن در زمینه روابط بین شخصی دوجنس پیش از ازدواج، مجله مطالعات زنان، دانشگاه الزهراء، سال ۴ (۱): ۱ تا ۳۴.

- میرباقری، م. (۱۳۸۱)، نتایج پژوهش ملی در وضعیت و نگرش و مسائل جوانان ۱۴ تا ۱۹ ساله استان تهران، تهران: سازمان ملی جوانان.
- یوسفی، ز. اشرف، م.ر. هویدافر، ر. (۱۳۸۶)، سالم‌سازی روابط دختران و پسران، تازه‌های روان‌درمانی، سال ۱۲ (۴۳ و ۴۴): ۸۷ تا ۹۶.
- Adams, S.Gullato.I, markstorn-Adams.C.(1994), **Adolescentlife Experiences**, California: Ebooks/ceai.
- Blesk, A. L. and Buss, D. M. (2001). **Opposite-Sex Frenship: Sex Differences and Similarities in Initiation**, Selection and Dissolution, *PSPB*, 27, 1310-1323.
- Brindis, C.(1998), **Mobilizing for action, communities responding to the challenge of adolescent pregnancy prevention** *Advocates for Youth*, Washington, D.C. available at: www.Advoatesforyouth.org
- Hervieu-Léger, D. (2001), The Two Fold Limit of Secularization, In: **Peter Berger and the Study of Religion**, (Eds.): Woodhead, L., Heelas, P. and Martin, D., New York: Routledge, 112-126.
- Jemmot ,J,B. Jemmot , L.S.(2001), Reducing sexual risk taking Behavior programs that work, **Journal of National Black Nurses Association** , 2(1): 4-14.
- kirby, D. (2003), **BDI logic model: A useful tool for rating and evaluating and evaluating programs to reduce adolescent sexual risk.**
- Lawrence, S,T, Brafield , J,S, Gefferson, T,(1995), Cognitive-behavioral intervention to reduce African –American adolescents risk for HIV-intfection, **Journal of Counseling and Clinical psychology**, 63 (2): 221-237.
- Ramakrishna, Iayashree, Karpott, Mani and Radha srinivasa Murthy.(2006), **Experiences of sexual coercion among street boys in Bangalore**, India. available at: [www.who.int/reproductive health/publications/ to wards adu thood/14.pdf](http://www.who.int/reproductive health/publications/to wards adu thood/14.pdf)
- Robbins, Stephan(1993), **Organizatial Behavior, sixth edition, Prentice, Hall** ,international edition.
- Rostosky, S. S., et al. (2004), The Impact of Religiosity on Adolescent Sexual Behavior: A Review of the Evidence, **Journal of Adolescent Research**, 19 (6): 677-697.
- Similarities in Initiation, Selection and Dissolution, **PSPB**, 27: 1310-1323.
- Smith.E.R. Mccaie.D.M. (1995), **Social psychology**, New York: Worthpublishers.
- Woody.j.(1997), Emotions and motivations in first adolescent intercourse: an exploratory study based on object relations theory, **The Canadain journal of Human Sexuality**, 25: 24-35.